

S. M.

"Ekonomika górnictwa i hutnictwa w Królestwie Polskim 1831-1864", S. Kowalska, J. Jedlicki, A. Jezierski, Warszawa 1958 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 4/4, 743-744

1959

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

(a dla historii naszej filozofii w szczególności) wcale nie obojętnych. Załuscy byli w stosunkach z wielu uczonymi. Lemke omawia ich kontakty ze znanym filozofem Christianem Wolffem, z Janem Krzysztofem Gottschedem, z Abrahamem Chrystianem Trotzem, Jakubem Pérardem, Wawrzyńcem Mitzlerem, Albrechtem Rozenbergiem, Gotfrydem Lengnichem i innymi.

Słusznie zwraca przy tym autor uwagę na to, że fundacja biblioteki publicznej w Warszawie (typu biblioteki narodowej) nie była ostatecznym celem Józefa Andrzeja Załuskiego, lecz tylko środkiem do osiągnięcia celu. Wielki bibliofil („einer der grössten Bibliophilen aller Zeiten“ — jak pisze Lemke) myślał o czymś więcej, o rozwoju nauki polskiej, o stworzeniu w oparciu o bibliotekę ośrodka naukowego, towarzystwa naukowego utworzonego na wzór akademii, odbywającego cotygodniowe posiedzenia naukowe, nagradzającego prace, rozporządzającego instrumentami i gromadzącego prócz książek, rękopisów i map także ryciny, monety i okazy przyrodnicze.

Praca Lemkego, z zachęty prof. E. Wintera powstała i przez tegoż włączona do nowej serii poświęconej stosunkom Niemiec z Europą wschodnią, zasługuje więc na uwagę historyków Oświecenia w Polsce, a w szczególności historyków nauki polskiej.

B. Olsz.

Czesław Łuczak, *Przemysł wielkopolski w latach 1815—1870*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa 1959, s. 190, w tekście 31 tablic statyst.

Praca przedstawia proces uprzemysłowienia Wielkopolski w okresie ogólnej industrializacji Europy. Proces ten w Wielkim Księstwie Poznańskim przebiegał w sposób złożony. Odgrywały tu rolę tak względy polityki gospodarczej władz pruskich, jak i fakt ekonomicznego powiązania Wielkopolski ze Śląskiem i Królestwem Polskim.

Autor opisuje rozwój i przemiany przemysłu wielkopolskiego wywierającego wpływ i na inne dziedziny życia w Ks. Poznańskim. Podczas gdy rozwijały się niektóre rodzaje produkcji, jak przemysł spożywczy i mineralny, hutnictwo nie wykazało poważniejszych osiągnięć. Szczytowy rozwój wielkopolskiego hutnictwa żelaza przypadający na lata 40-te otworzył dość krótki okres pracy 10—11 hut. Potem liczba ich spada. Lepsze wyniki i większy rozwój wykazały zakłady przemysłu maszynowego (np. Cegielski) i związane z nimi odlewnie żelaza.

S. M.

S. Kowalska, J. Jedlicki, A. Jezierski *Ekonomika górnictwa i hutnictwa w Królestwie Polskim 1831—1864*. PWN, Warszawa 1958, s. 311.

Książka ta jest czwartym zeszytem serii *Badania nad dziejami przemysłu i klasy robotniczej w Polsce*, wydawanej przez Instytut Historii PAN. Składają się na nią trzy odrębne prace.

Praca Stefanii Kowalskiej *Zagadnienie siły roboczej w górnictwie i hutnictwie rządowym Królestwa Polskiego w latach 1831—1861* jest przedstawieniem procesu przekształcania się siły roboczej w górnictwie i hutnictwie od form pańszczyźnianych do stosunku wolnego najmu. Proces coraz większego wiązania robotnika z przemysłem wobec pierwotnie silnego jego zespolenia ze wsią i gospodarstwem rolnym, miał w ośrodkach górniczo-hutniczych Królestwa Polskiego swe charakterystyczne cechy warunkowane rozwojem kapitalizmu i jego specyfiką. Autorka kończy rzecz na roku 1861 przynoszącym czynszowanie wsi rządowo-górnicych, czyli zniesienie pańszczyzny w górnictwie.

Treścią pracy Jerzego Jedlickiego *O efektywności państwowych inwestycji hutniczych w Królestwie Polskim (1831—1864)* jest analiza przedsięwzięć Banku Polskiego realizowanych w wielkich inwestycjach hutniczych w Królestwie Polskim. Kontynuacja planów Lubeckiego przez ludzi nie zawsze umiejących trzeźwo kalkulować doprowadziła do 20-letniego kryzysu hutnictwa rządowego (od 1843 r.) i do krachu inwestycji hutniczych Banku Polskiego. Autor zwraca przy tym uwagę na rolę burżuazji w przemyśle Królestwa.

Trzecia praca — Andrzeja Jezierskiego — nosi tytuł *Niwka*. Monografia historyczno-ekonomiczna zakładów hutniczych w latach 1833—1843. Rozbudowa zakładów niweckich, niestety rychło upadłych, jest dowodem wysiłków podjętych w kierunku odrobienia zaniedbań przemysłu w Królestwie Polskim. Dzieje tego kombinatu metalurgicznego na pograniczu Śląska są przyczynkiem do zagadnienia rozwoju kapitalizmu w Polsce. Autor bada przy tym ekonomikę zakładu hutniczego w okresie powstawania kapitalistycznego przemysłu i na tle ówczesnego postępu technicznego w hutnictwie.

S. M.

B. M. Kiedrow, *Dień odnogo wielikogo otkrytija*. Izdatielstwo Ekonomicheskoi Litieratury, Moskwa 1958, s. 559.

Niezwykle interesującą próbę podjął znany uczyony radziecki¹ Kiedrow swą książką poświęconą odkryciu prawa okresowości i sformułowaniu układu periodycznego pierwiastków, dokonanych przez D. I. Mendelejewa.

Wykorzystując odnalezione niedawno bardzo staranne notatki Mendelejewa z tego okresu, Kiedrow stara się odtworzyć wydarzenia poprzedzające bezpośrednio dokonanie odkrycia, sam dzień odkrycia — 17.II. (1.III.) 1869 r. i wreszcie przebieg prac nad pogłębianiem i porządkowaniem wniosków w ciągu dni następnych, do momentu wygłoszenia referatu w dniu 6.III. (18.III.) 1869 r. Pierwsza część książki ukazuje wyraźnie te czynniki w pracy Mendelejewa, które doprowadziły go do dokonania odkrycia, fazy samego odkrycia i zmiany, jakie to odkrycie wywołało bezpośrednio w jego życiu i pracy naukowej.

Druga, może jeszcze bardziej interesująca część książki, stanowi analizę naukową materiałów i kolejności wydarzeń. Ma ona na celu odtworzyć metodę naukową, którą posłużył się Mendelejew przy dokonywaniu swego odkrycia,

¹ Por. np. w zeszytcie 4 „Studiów i materiałów z dziejów nauki polskiej“ tłumaczenie artykułu Kiedrowa *O klasyfikacji nauk*.